

II.

USPOMENE NA STARI BROD

zabilježio oko godine 1838.

I. A. Brlić

bivši gradjanin i trgovac brodski

izdao mu sin

Dr. IG. BRILIĆ inv. br.

gradjanin i odvjetnik u Brodu

Još za rimskog vremena bio je na onom mjestu gdje je danas brodska tvrđja, rimski grad imenom „Marsonia“ po komu se i danas zove ona ustava i potok Mrsunja što su više Broda i tvrđje. Tada je spadao ovaj rimski grad pod Dolnju Panoniju veliku provinciju rimskog carstva, te je u vreme seobe naroda po Atili i Gotih razoren bio tako, da mu je sa površine svaki trag nestao, nego su kod gradnje brodske tvrđje oko god. 1719. i prilikom gradnje savskog nasipa i ustave god. 1808. naišli u temeljih na stare zidine, koje su sva prilika od rimskog grada Marsonie potekle. Još sponinju stari pisci medju inimi naš Katančić, da je rimska cesta iz Siska vodila u Srijem preko ove naše Marsonie, a poznato je iz novijeg vremena, da su rimske starine izkopane na Bilišu i kod Pocrkavja.

To je sve što se zna za rimski grad Marsoniu a k' tomu dodaje izdavalatelj ovih uspomena da su prilikom gradnje sadašnjeg savskog mosta u Bosnu na savskom otoku zvanom „Ada“ na kom je jedan stup mosta sagrađen, pri kopanju temelja za taj stup naišli na veliku množinu rimskih novaca od vremena rimskih careva Konstantina i Konstanciusa u dubljini od prilike tri metra, za koje se rimske novce može pouzdano misliti, da su iz dobe rimske Marsonie; svi ovi rimski novci bijahu bakreni, nijedan cigli srebreni ili zlatni odkuda se da slutiti, da je i u rimsko doba ovdje sviet siromašan bio.

Za vrijeme domaćih kraljevah, banovah i knezevah sagrađena je na mjestu rimske Marsonie tvrđjica nazvana Vukovac, valjda po komu banu ili knezu imenom Vuk, al da li se u to doba uz ovu tvrđjicu Vukovac jur naselilo mjesto Brod, to se nemože od nikuda izviditi; toliko se samo zna, da je ovaj Vukovac sva prilika za turskih ratovah razoren te su se stare zidine toga gradića još vidjale kod čardaka Mrsunje do god. 1809.

kad su se upotrebile stranom na gradnju stare ustave stranom na gradnju savskog nasipa

Ovo je sve što se znade za stari Brod prije turskog vremena; a izdavalatelj ovih uspomenah još dodaje iz knjige našeg dičnog Brodjanina Mate Mesića, u kojoj opisuje pleme glasovitih banovah Berislavićah, da je jedna loza tog dičnog plemena bila rodnom iz Grabarja, da je Benedikt Berislavić god. 1450. imao kuću u Brodu, koju je dao Ladislav sin Petra Čeha Levanskog, sasvim porušiti i u Savu baciti; odkuda se sigurnostju izvoditi može, da je god. 1450. ovo mjesto nosilo ime Brod, i da su „vlastela mala i velika“ iz okolice u Brodu svoje kuće imali. — Napokon se čita u knjizi Miklošićevoj „monumenta serbica“ na strani 494 povelja slavenskim (ćirilskim) slovima pisana od „Matijaša kralja ugarskog, dalmatinskog i hrvatskog“ dne 2. novembra god. 1465. „na Brodu savskom,“ kojom daruje bratru Aleksandru Dubrovčaninu neka sela u „humskoj zemlji“ počem je sigurno da je rečeni kralj navedenog dana na starom Brodu savskom bio.

Brod je od starine bio opasan riekom Savom i potocima Mrsunjom i Glogovicom. Stari ljudi pripovijedaju, da je jedan rukav Save teko od bosanskog sela Koraća prema čardaku Laktu na vijūšu i da su stari Brodjani obradjivali zemlje preko Save sve do toga rukava i do izpod bosanskog brda Vučjaka sve dotle dok nisu u Karlovačkom miru sa Turci državne medje riekom Savom utvrdjene. Glogovica je tekla starim koritom preko podvinjskih i brodskih poljanah prema potoku Mrsunji i ustavi kod Mrsunje. U god. 1808. do 1816. gradjeni su nasipi savski i ustave i Brodjani su za nasip od ustave do tvrđje platili u gotovom, jer robotati nisu htjeli; tom prilikom regulirana je Glogovica tako, da je od „Brašnića mlina,“ koji je na pol puta između Broda i Podvinja, preko brodskih čairah „male nizine i pašnjakah: lutvinke, balatina i vijūša,“ sagradjen kanal nove Glogovice u Savu; tim povodom izgubiše Brodjani bez oštete tri mlina imenom „Brašnića mlin,“ „Mali Mlinac“ i „Trenkov mlin;“ oni Brodjani koji su za Glogovički kanal ustupili zemlje na malih nizinah dobili su odštetu na pašnjaku lutvinki.

Sava derala je vazda obalu naročito od tvrđje pa do čardaka Lakta na vijušu; zato je dao Brod godine 1772. savsku obalu od čardaka hana do Mutefelijnog mosta duplim palisadama utvrditi, ali bez stalnog uspjeha; jer je već godine 1802. dala brodska pukovnija načiniti nove nasipe od hana do Mutefelijnog mosta ali se i taj nasip nije držao, kao ni onaj ponovljeni god. 1806., od koga su se ostanci još god 1838. vidili.

Za vreme tursko sastojao se Brod iz jedne duge ulice pokraj Save po prilici od Lukića kuće (ugao savske ulice na trgu) do preko Mrsunje, do gradića Vukovca; prvi red kuća pokraj Save odniela je vremenom Sava sve do Zvirčeve kuće (prema franjevačkom samostanu) i još god. 1838. sjećali su se stari ljudi sgrada na obali savskoj kod namastira kod kbr. 2 i 123, koje je Sava uništila; mesare i klaonice bile su tamo gdje je danas parobrodarska stanica.

Kada se je god. 1716. počela sadašnja tvrđja graditi demolirane su i preseljene sve kuće koje su se nalazile na onom mjestu, gdje je danas tvrđja; ovi „razseljenici“ naselili su „razsol.“

Gradnjom tvrđje razdijeljeno bijaše mjesto Brod u dvie varoši, u gornji Varoš viš tvrđje na Mrsunji i doljnji Varoš, sadašnji Brod izpod tvrđje; gornji varoš morao se je posle od Mrsunje preseliti na cestu, gdje je i danas, te je trebalo mnoge muke, dok su Varošane natjerali, da svoja stara kućišta na Mrsunji ostave i miesto sadašnjeg Varoša zauzmu; kažu da se je slučajno u jednoj kovačnici starog Varoša vatra porodila i to da je seobu pospješilo.

Srednji sokak postao je za vrijeme gradnje tvrđje i tu su se tada naselili zidari, tesari i svakojaki majstori.

Na današnjem trgu pogradili su Brodjani dućane i bakalnice za prodaju živeža gradskim radnikom; a prvu kuću na trgu saziđao je tvrđje zapovjednik baron Trenk, što bijaše posle Kikličeva sada Radosavljevićeva kuća broj 128.

Oba Muevanjska sokaka naselili su ciglari, koji su prema Grabriku opeke pravili, odkuda su tamo rupe i jame nastale, koje se i danas vide

Ostale ulice, ciganska (sada crkvena), šinterska, (sada lončarska) balatinska, (sada srbska), nastale su seobom god. 1770.; gdje je sada široka ulica bijahu šancevi princa Eugena, uvijek puni vode, sve do god. 1780. u kojoj su godini naseljenici šanceve porušili i izravnali, te na njima kuće pogradili.

Pašnjak Zverinac prostirao se je izmedju Broda i Podvinja i tu se je trebala varoš širiti, al se to rad blizine tvrdje nije dopustilo; ipak je veliki dio zverinca stranom samovoljno stranom dozvolom zauzet i ogradjen n. pr. kroz Jarićev majur, kroz obore, podvinjsku ulicu, kroz kapetana Gregorovića, kroz gradsko gradilište (Bauhof) itd.

Na pašnjaku balatinu sagrađena je balatinska ulica (sada srbska).

Na pašnjaku lutvinki smieštali su sieno i vrhaje, te su samovlastno ogradama taj pašnjak suzili.

Za zverinac još mi je primjetiti, da si je polovicu istoga pašnjaka tvrdje zapovjednik barun Trenk bez odštete prisvojio, koji se i danas još trenkovka zove; poslie je jedan dio trenkovke povraćen Brodjanom za oranice, a na drugom dielu sagrađila je tvrdja svoju klaonicu i pridržala za svog mesara livadu uz klaonicu.

Tako zvanu jelasku ćupriju, koja se takodjer zove frincovka, frickovka, i fricovka, sagrađio je preko stare Glogovice barun Trenk, te se je po njegovom imenu „Fric“ taj most tako i nazivao.

Veliki dio pašnjaka zverinca i brodskog trga oduzeo je god. 1822. tvrdje major Ignjat Schulz za glasiju i to oko ciele tvrdje 5—10 hvatih širine, bez odštete.

Osim toga imao je Brod pašnjak vijuš i pašnjak lipicu izmedju namastira i skele.

Koliko je poznato gradjena je prva tvrda cesta u Brodu god. 1812. kad je trgovina za Napoleonovih ratovah u Brodu jako cvala, izmedju kontumaca do mosta Glogovičkog kanala na trošak države za 28.000 forintih rebra. Oko godine 1818. gradjena je na zapovjed cara Franje I. koji je ovuda putovao, cesta kroz brodsku pukovnicu i dovršena je u Brodu god. 1819.; ova cesta sastala se je sa prvom na uglu Grabrika. Nasip od čardaka skele

do kontumaca sagradila je brodska pukovnija, da mogu Bošnjaci u svako doba na ovdašnju skelu dolaziti i trgovati.

Kako je Brod ležao medju velikimi šumami to su i sgrade najviše gradjene iz drva; do godine 1775. mogao je svatko graditi po volji ili iz drveta ili iz opekah: prvi puta god. 1775. zabranjeno bijaše graditi zidane kuće izmedju tvrđje i franjevačkog samostana; al već god. 1783., došla je stroga zapovjest da se na daljinu od 600 hvatih od tvrđje t. j. u domašaju gradskih topovah nesmiye opekom graditi i tom prilikom srušene su sliedeće zidane kuće: 1) magistrat prije stan nadkapetana, na trgu, gdje je sada načelnikov vrt (t. j. sada građanska učiona); 2) sgrada za kontumac, koja je bila u gornjem Varošu kod glasiye na mjestu, gdje je sada čardak stara skela (t. j. sada velika topola na ulazu na most), 3) solara, tridesetnica i činovnički stanovi, koji su se nalazili izmedju Jarićeve gostione k' zviezdi (t. j. sada Merkadićeva kuća blizu kontumaca) i izmedju glasiye.

Godine 1784. stigla je zapoviest, da se Brod preseli na pašnjak Balatin i to na trošak erara, jer do tada nebijaše reverzah za demoliranje: u tu svrhu preduzeta je i dne 16. ožujka god. 1786. dovršena procjena brodskih kućah kroz povjerenstvo sastojeće se iz gradske gospode i tadašnjeg gradskog sudca Jakoba Gručića; tada je, bilo u Brodu 384 kuće, koje su procijenjene na 37.395 for 51 novć.; nadalje je procijenjen trošak seobe na 20 888 for. i napokon gubitak obrtnikah na 7408 for. što sve skupa čini 65.691 for. 51 novć. koje je erar Brodjanom naknaditi imao.

Brodjani su se proti toj seobi žestoko opirali i očitovali, da oni udaljeni od Save, od ceste i od tvrđje obstojati nemogu i da vole sa odštetom dalje kuda preseliti, na što im je dozvoljeno da mogu na starih kućištih ostati, al da smiju do manastira samo drvene kuće uz revers graditi, a iza namastira po volji i bez reversa; a iza toga slijedile su g. 1792. do 1804., što strožije, što popustljivije naredbe al za vreme Napoleonovih ratovah opet se je veća strogost uvela; godine 1806. zabranjena je svaka gradnja i opet su mjerili pašnjak Balatin za kućišta kao god. 1786. God. 1809

zabranjeni su svi popravci na sgradama; god. 1810. nastojale su više oblasti da Brodjani svojevolumno presele na polje zvano „Brod“ pa su na toj poljani sagradili zgradu za miestnog zapoviednika, koja je sve do god. 1817. usamljena stojala; svi napori gradjanah, da bi se dopustilo Brodjanom zidati zgrade ostali su i god. 1817. i god. 1824. bezuspješni uzprkos da su se i gospoda od tvrdje za to zauzimala.

Iz našastara koji je pravlien godine 1786. pri likom procjene brodskih kućah rad seobe sa starih kućistah na pašnjak Balatin, navodimo ovdie po redu vlastnike starih kućah, njihovo zanimanje i vriednost njihovih kućah kako sledi: br. 1 demolirana magistratska zgrada, br. 2 i 3 Sebastian Golser staklar, 120 for.; br. 4 Mato Kopic ratar, 30 for.; br. 5 Antun Oršic ratar, 40 for.; br. 6 Franjo Gemic ratar, 30 for.; br. 7 Gjorgje Arnaut trgovac, 60 for.; br. 8 Juro Kuhar nadničar, 30 for.; br. 9 Ivo Kraljevic ratar, 80 for.; br. 10 Andro Kraljevic ratar, 30 for.; br. 11 Jozo Kovačević čurčija, 50 for.; br. 12 Karlo Böhm užar, 40 for.; br. 13 Nikola Manz nadničar, 25 for.; br. 14 Antun Marošević ratar, 40 for.; br. 15 Mato Oršic ratar, 30 for.; br. 16 Antun Ružic ratar, 30 for.; br. 17 Ivo Radanić ratar, 40 for.; br. 18 Antun Vujić čizmar, 30 for.; br. 19 Mijo Ilić nadničar, 25 for.; br. 20 Mato Balošić ratar, 50 for.; br. 21 Franjo Magjarevic čurčija, 100 for.; br. 22 Tomo Jukšić krojač 60 for.; br. 23 Ivo Balošić ratar, 100 for.; br. 24 Filo Marjanović, krojač 60 for.; br. 25 Marta udova Pavić, 60 for.; br. 26 Augustin Paradžiković ratar, 40 for.; br. 27 Ivo Mataković tesar, 60 for.; br. 28 Mato Petković ratar, 50 for.; br. 29 Mato Pavičić ratar, 60 for.; br. 30 Marta udova Babić, 50 for.; br. 31 Mato Gjuretić ratar, 40 for.; br. 32 Manda udova Puškarevica, 40 for.; br. 33 Stipo Kavedžia opančar, 60 for.; br. 34 i 101 Antun Pupić, 40 for.; br. 35 Timotija Majer krojač, 40 for.; br. 36. Franjo Baričić ratar, 40 for.; br. 37 Karlo Živić krojač, 40 for.; br. 38 Marko Ivanić ratar, 40 for.; br. 39 Sebastian Mandić krojač, 50 for.; br. 40 Jozo Mančukić ratar, 50 for.; br. 41 Marin Mar-

čul ratar, 40 for.; br. 42 Ivo Kaparović ratar 100 for.; br. 43 Tomo Brkić ratar, 40 for.; br. 44 Grgo Andrić tesar, 60 for.; br. 45 Stipo Ferić ratar, 40 for.; br. 46 Pero Hrvačanović ratar, 40 for.; br. 47 župni dom 600 for.; br. 48 Stipo Brčić trgovac, 100 for.; br. 49 učiona 40 for.; br. 50 Jakob Brčić ratar 80 for.; br. 51 Franjo Dellafen lončar zidana kuća 430 for.; br. 52 Jela udova Omančić 40 for.; br. 53 Tomo Petvajdić ratar, 50 for.; br. 54 Marko Čekić ratar, 40 for.; br. 55 Ivan Keller ciglar, zidana kuća 200 for.; Nikola Orovičić ciglar, 80 for.; br. 57 David Peterka učitelj, 200 for.; br. 58 Tomo Fišer bačvar, 200 for.; br. 59 Tomo Balošić ratar 40 for.; br. 60 Ivo Kavedžia ratar, 40 for.; br. 61 Pavo Kavedžia ratar 40 for.; br. 62 Franjo Kraljević tesar, 40 for.; br. 63 Ivo Ljubić ratar, 50 for.; br. 64 Janko Šarić ratar 50 for.; br. 65 Franka udova Muravić 50 for.; br. 66 Mato Matijević ratar 40 for.; br. 67 Jozo Brkić ratar 40 for.; br. 68 Mato Markotić ratar, 80 for.; br. 69 Martin Leskovac čizmar, 80 for.; br. 70 Regina udova Tiefengraben 25 for.; br. 71 Kata udova Filajdić 25 for.; br. 72 Ivo Nikšić krojač 200 for.; br. 73 Ivo Sekulić tesar, 40 for.; br. 74 Kata djevojka Stivić 40 for.; br. 75 Ivo Petrović ratar, 40 for.; br. 76 Manda udova Pejić 45 for.; br. 77 Mato Brčić ratar, 40 for.; br. 78 Jozo Stivić, ratar 50 for.; br. 79 Ivan Čušić ratar, 25 for.; br. 80 Ivo Gagić ratar, 60 for.; br. 81 Martin Benčević ratar, 30 for.; br. 82 Ana udova Šimić, 30 for.; br. 83 Joka udova Užić, 30 for.; br. 84 Eva udova Žutić, 10 for.; br. 85 Kata udova Balošić 30 for.; br. 86 Marko Čerić ratar, 30 for.; br. 87 Augustin Ninković ratar, 30 for.; br. 88 Jerko Važić ratar, 30 for.; br. 89 Klara udova Ninković, 30 for.; br. 90 Adam Starčević ratar, 30 for.; br. 91 Augustin Andrić ratar, 20 for.; br. 92 Mato Besedić ratar, 20 for.; br. 93 Anto Bradić ratar, 20 for.; br. 94 Antun Mandžukić ratar, 20 for.; br. 95 Filo Muravić ratar, 30 for.; br. 96 Ivo Bradić ratar, 25 for.; br. 97 Mato Škrobac ratar, 30 for.; br. 98 Luka Šarić ratar, 40 for.; br. 99 Mijo Bartolović opančar, 40 for.; br. 100 Ivo Ninković čizmar, 45 for.; br. 101 Antun Pu-

pić ratar, 20 for.; br. 102 Martin Lukić ratar, 40 for.;
 br. 103 Mato Panković ratar, 40 for.; br. 104 Georg
 Schönberger krojač, 80 for.; br. 105 Ivo Ninković
 ratar, 20 for.; br. 106 Mato Andrić ratar, 40 for.; br.
 107 Mara udova Markotić, 20 for.; 108 br. Jozo No-
 gić ratar, 20 for.; br. 109 Jozo Mančul ratar,
 30 for.; br. 110 Jozo Markotić čizmar, 60 for.;
 br. 111 i 112 Ruža udova Mihajlović, 30 for.; br.
 113 i 114 Mihail Leiter cipelar, 150 for.; br. 115 Tado
 Pavlović kramar, 40 for.; br. 116 Jela udova Pavlo-
 vić, 20 for.; br. 117 Simo Pejaković trgovac, 20 for.;
 br. 118 Klara udova Sudarević, 40 for.; br. 119 prazno
 mjesto; br. 120 Jakob Medarić čizmar, 30 for.; br. 121,
 122 i 123 Stipan Smiljanić trgovac, 260 for.; br. 124
 Jozo Mličević ratar, 80 for.; br. 125 do 128 Marica
 udova Brukić 250 for.; br. 129 Matija Ferenčić kirurg,
 100 for.; br. 130 Stipan Jarić trgovac, 300 for.; br. 131
 i 132 Ivo Tačkovčić kočijaš, 60 for.; br. 133 Filip
 Wilken Oberkanonir, 140 for.; br. 134 Anto Mateko-
 vić krojač, 50 for.; br. 135 i 192 Petar Dekanović
 krojač 90 for.; br. 136 Maro Karić krojač, 30 for.; br.
 137 Petar Manojlović trgovac, 80 for.; br. 138 i 240 Anto
 Hrzenjak mesar, 50 for.; br. 139 Andrija Popović tr-
 govac, 300 for.; br. 140 Aleksa Petrović trgovac, 60
 for.; br. 141 Jefto Ninković trgovac, 250 for.; br. 142
 prazno mjesto; br. 143 Jozo Kaparović ratar, 200 for.;
 br. 144 Mijat Šimić ratar, 30 for.; br. 145 Miško Ger-
 šić ratar, 30 for.; br. 146 Jozo Velikanović ratar, 30
 for.; br. 147 Juro Šarčević ratar, 30 for.; br. 148 Mara
 udova Ungarica, 60 for.; br. 149 Nikola Becić ratar,
 20 for.; br. 150 Ivo Marjanović krojač, 60 for.; br.
 151 Marko Kulundžić kramar, 20 for.; br. 152 Marijan
 Becić krojač, 60 for.; br. 153 Ana udova Andrić 30 for.;
 br. 154 Mato Perišan kramar, 40 for.; br. 155 Ivo
 Gučić trgovac 80 for.; br. 156 Franjo Ulić krojač, 100
 for.; br. 157 Tado Šarčević ratar 40 for.; br. 158 Ma-
 rin Vidaković ratar, 45 for.; br. 159 Mijo Kovačević
 ratar, 20 for.; br. 160 Andro Maričević zidar, 30 for.;
 br. 161 Jakob Gruičić trgovac, 400 for.; br. 162 Luka
 Kvakić sapunar, poluzidana kuća 250 for.; br. 163 Mi-

roslav Jakšić trgovac, 150 for.; br. 164 Blaž Porko
 cipelar, 30 for.; br. 165 Stipan Becić ratar, 30 for.; br.
 166 Marian Markotić kramar, 80 for.; br. 167 Damjan
 Milinović gombar, 60 for.; br. 168 Blaž Stojanavić
 nadničar, 30 for.; br. 169 Klara djevojka Vukosavlje-
 vić, 30 for.; br. 170 Stanko Sudarević čizmar 60 for.;
 br. 171 Jakob Muravić krojač, 100 for.; br. 172 Antun
 Jaklović čizmar, 60 for.; br. 173 Tomo Budović ratar,
 30 for.; br. 174 i 351 Mijo Maričević ratar, 180 for.;
 br. 175 Marian Marošić tesar, 30 for.; br. 176 Nikola
 Alasić ratar, 30 for.; br. 177 Tomo Durum trgovac,
 180 for.; br. 178 Kata djevojka Razpasović, 20 for.; br.
 179 Kata djevojka Bebrinka, 20 for.; br. 180 Gjuro
 Gjuretić ratar, 30 for.; br. 181 Antun Vagatovac čiz-
 mar, 40 for.; br. 182 Mato Andrić čizmar 30 for.; br.
 183 Marin Mutefelia čurčija, 240 for.; br. 184 Simo Gavela
 trgovac, neprocijenjena jer izvan linie; br. 185 Mato Mati-
 javić opančar, 30 for.; br. 186 Mato Leskovac tesar,
 30 for.; br. 187 Franjo Filajdić ratar, 30 for.; br. 188
 Adam Ninković opančar, 40 for.; br. 189 Mara udova
 Agatić, 30 for.; br. 190 Maria udova Markotić, 40
 for.; br. 191 Grgo Petković ratar, 25 for.; br. 192 Pe-
 tar Dekanović ratar, 120 for.; br. 193 srušena; br. 194
 Karlo Karazuzović krojač, 80 for.; br. 195 Franka udova
 Brlić, 80 for.; br. 196 Karlo Rožić zidar, 30 for.; br. 197
 Petar Luić ratar, 20 for.; br. 198 Jozo Pintarić čurčija,
 60 for.; br. 199 Juro Magud ratar, 60 for.; br. 200 An-
 tun Magjarević ratar, 60 for.; br. 201 Stipan Geršić
 ratar, 30 for.; br. 202 i 294 Andrija Brlić trgovac, sa
 dvie kuće od 30 i 80 for. (otac pisca i djed izdava-
 telja); br. 203 Klara udova Vuković, 30 for.; br. 204
 Marko Žutić ratar, 30 for.; br. 205 Elisabeta Marjanić
 60 for.; br. 206 Ruža udova Mikačić, 30 for.; br. 207
 Kata udova Orlička, 30 for.; br. 208 Martin Galinović
 ratar, 30 for.; br. 209 Manda udova Karazuzović, 40
 for.; br. 210 Mato Šarčević, 70 for.; br. 211 Karlo
 Matošević tesar, 30 for.; br. 212 Marko Rakić
 ratar, 30 for.; br. 213 Ivo Janković krojač, 40 for.;
 br. 214 Augustin Dijanić čizmar, 30 for.; br. 215 An-
 tun Jakšić ratar, 20 for.; br. 216 i 256 Matija Weg-

heimer bačvar, 30 for.; br. 217 i 342 Ivo Rakić ratar, 70 for.; br. 218 Matija Spišić, 20 for.; br. 219 Marko Kovačević čurčija 70 for.; br. 220 Ana djevojka Varošević i br. 221 Mara djevojka Gregurević, 30 for.; br. 222 Gjuro Makarević ratar, 20 for.; br. 223 Marko Simić krojač, 30 for.; br. 224 Jozo Gjuretić gombar, 60 for.; br. 225 Marta udova Grgurević, 30 for.; br. 226 Miško Dobrić ratar, 60 for.; br. 227 Franjo Polinčić ratar, 30 for.; br. 228 i 229 Lovro Vinković latov, 200 for.; br. 230 Jozo Vilić bojadar, 60 for.; br. 231 i 362 Josip Arvaj mesar, 40 for.; br. 232 Luka Petrić ratar, 40 for.; br. 233 Aleksa Rakić kazandžija, 160 for.; br. 234 Eva djevojka Karašić, 30 for.; br. 235 Lovro Filipan ratar, 100 for.; br. 236 Juro Kasalović čizmar, 30 for.; br. 237 Leopold Frösler kramar, 30 for.; br. 238 Gjuro Kelović ratar, 30 for.; br. 239 Ignatz Herz puškar, 40 for.; br. 240 Ante Hrženjak 40 for.; br. 241 Stipo Ištoković ratar, 30 for.; br. 242 Jozo Imrović čizmar, 70 for.; br. 243 Johan Friedl mesar, 250 for.; br. 244 Kosta Dimović trgovac, 300 for.; br. 245 Stadler djeca, 250 for.; br. 246 Ivo Gručić 120 for.; br. 247 Manda udova Mutefelić, 80 for.; br. 248 Anto Mateković, 80 for.; br. 249 Nikola Mijatović trgovac, 250 for.; br. 250 Josef Brumez pekar 250 for.; br. 251 Marta udova Marjanović, 40 for.; br. 252 Jovo Stefanović trgovac, 250 for.; br. 253 Petar Petrović trgovac, 150 for.; br. 254 Antun Ečmanić 40 for.; br. 255 Petar Galić trgovac, 70 for.; br. 256 Kata udova Sičić 80 for.; br. 257 i 258 Mato Benčević remenar, 80 for.; 259 Ivo Šamšalović opančar, 40 for.; br. 260 Žaver Esmer solar, 40 for.; br. 261 Ana udova Benčević kramarica 120 for.; br. 262 jest štala Arvaj-ova; br. 263 Stipo Bošnjaković čizmar, 60 for.; br. 264 Antun Leović trgovac, 60 for.; br. 265 Martin Sičić gombar, 30 for.; 266 Kata udova Narančić, 30 for.; br. 267 Ivka djevojka Čupić, 30 for.; Andro Petvajdić krojač, 60 for.; br. 269 Mara udova Krančevića, 40 for.; br. 270 Andro Skalica krojač, 120 for.; br. 271 Luka Kovač bravar, 40 for.; br. 272 Simo Markotić čizmar, 40 for.; br. 273 Ana

udova Anulić, 25 for.; br. 274 Andro Balošić opančar, 70 for.; br. 275 Antun Koprivčević ratar, 60 for.; br. 276 Andro Batinić ratar, 60 for.; br. 277 Ivo Kasanović ratar, 40 for.; br. 278 Ivo Novaković ratar, 25 for.; br. 279 Tomo Koprivčević ratar, 30 for.; br. 280 Mato Petrović sapunar, 128 for.; br. 281 Ana udova Grahek, 30 for.; br. 282 Andro Klarić ratar, 30 for.; br. 283 Adam Kovačević tesar, 110 for.; br. 284 Josef Heisler zidar, 40 for.; br. 285 Mato Kovač ratar 40 for.; br. 286 Albert Ferner cipelar, 120 for.; br. 287 i 288 Stanko Dimović trgovac, zidana kuća 520 for.; br. 289 Gjoko Fusar trgovac, zidana kuća 2400 for., drvena kuća na trgu 200 for.; br. 290 Mato Magić opančar, 60 for.; br. 291 Jozo Noršić stolar, 200 for.; br. 292 Ivo Gagić ratar, 30 for.; br. 293 Kata udova Matijašević 30 for.; br. 294 Andrija Brlić 80 for.; br. 295 Luka Petković čurčija, 120 for.; br. 296 Adam Kopic opančar, 60 for.; br. 297 Marin Staparčević čizmar, 60 for.; br. 298 Marga udova Paradžiković, 40 for.; br. 299 Tomo Avidić ratar, 40 for.; br. 300 Gjuro Gjeković kramar, 60 for.; br. 301 Ivo Gjuretić ratar, 25 for.; br. 302 Jakob Štelić ratar, 30 for.; br. 303 Anto Balošić ratar, 60 for.; br. 304 Mato Blažanović tesar, 40 for.; br. 305 Ivo Andrić ratar, 60 for.; br. 306 Marian Veljačić ratar, 60 for.; br. 307 Antun Markotić ratar, 40 for.; br. 308 Nikola Geršić čizmar, 60 for.; br. 309 Mato Marićević ratar, 60 for.; br. 310 Josef Krumholz krojač, 120 for.; br. 311 Blaž Kovačević ratar, 25 for.; br. 312 Mijat Belović ratar, 25 for.; br. 313 Jozo Zimić ratar, 30 for.; br. 314 Kata udova Kokanović 40 for.; br. 315 Andro Besedić opančar, 30 for.; br. 316 Kata djevojka Petrović, 25 for.; br. 317 Jozo Matiević opančar, 60 for.; br. 318 Marian Kasalović opančar, 30 for.; br. 319 Kata udova Škarica, 150 for.; br. 320 Tereza djevojka Janković, 30 for.; br. 321 Franjo Bogdanović opančar, 40 for.; br. 322 Jurkovića djeca, 80 for.; br. 323 Ignac Sebastianović trgovac, 100 for.; br. 324 Franjo Bogdanović tesar, 40 for.; br. 325 Antun Vidaković tesar 25 for.; br. 326 Ivo Fabiančević tesar, 30 for.; br. 327 Anto Koprivčević čizmar,

80 for.; br. 328 Franjo Sekulić ratar, 60 for.; br. 329 Martin Ratković kramar, 30 for.; br. 330 Gjuro Orozović kramar, 25 for.; br. 331 Mara udova Šimić 30 for.; br. 332 Antun Plivarić ratar, 40 for.; br. 333 Ivka udova Ilić, 16 for.; br. 334 Petar Vučković čurčija, 30 for.; br. 335 Stipan Milaković ratar, 30 for.; br. 336 Andro Brašnić tesar, 60 for.; br. 337 demolirana i na kućištu tom stoji solara; br. 338 Jakob Ključarević krojač, 25 for.; br. 339 Jozo Čebić ratar, 15 for.; br. 340 Stipo Dejanović tesar, 30 for.; br. 341 Božo Ratković tesar, 30 for.; br. 342 Ivo Rakić, 30 for.; br. 343 Marko Gregurević nadničar, 30 for.; br. 344 Jerko Pauković čizmar, 30 for.; br. 345 Andro Andrašić ratar, 25 for.; br. 346 Andro Krivolić ratar, 30 for.; br. 347 Mato Karasović ratar 40 for.; br. 348 Gjuro Karasović ratar, 40 for.; br. 349 Ivo Saračić remenar, 30 for.; br. 350 Jozo Medić ratar, 40 for.; br. 351 Mijo Maričević, 80 for.; br. 352 prazno kućište; br. 353 Stipan Petković ratar, 30 for.; br. 354 Mato Jakić čizmar, 60 for.; br. 355 Stoko Jovanović kazandžija, 200 for.; br. 356 Mato Wegheimer 180 for.; br. 357 Ivo Šimić ratar, 40 for.; br. 358 Ivka Milinović sapunarica, 60 for.; br. 359 Johann Kametknecht pekar, 150 for.; br. 360 Stipan Smiljanić, 200 for.; br. 361 Ivka Zebić djevojka, 30 for.; br. 362 i 363 Jozo Arvaj 200 for.; br. 364 Gručić pivara zidana kuća 2500 for.; br. 365 Andrija Šik kolar, 200 for.; br. 366 Gjuro Vargić tesar, 30 for.; br. 367 Karl Majer tesar, 180 for.; br. 368 Nikola Krušac kovač, 50 for.; br. 369 Marijan Ferić ratar, 40 for.; br. 370 Petar Marijanović krojač, 60 for.; br. 371 Ivan Cvietko nadničar, 30 for.; br. 372 Kata udova Vidić, 50 for.; br. 373 Jakob Pavlović ratar, 20 for.; br. 374 Miško Vuksan nadničar, 40 for.; br. 375 Eva udova Šljivarić, 40 for.; br. 376 Franjo Mutevel krojač, 30 for.; br. 377 Kata udova Magjarević 40 for.; br. 378 Adam Patković čizmar, 50 for.; br. 379 Franjo Narančić nadničar, 30 for.; br. 380 Pavo Pavleković nadničar, 30 for.; br. 381 Marica djevojka Šimić 40 for.; br. 382 Jakoba i Franje Bogdanović, br. 324, 60 for.; br. 383 Mato Zebić ladjar, 60 for.; br. 384 Tomo Durum
na br. 177, 60 for.

Sada će biti upravo 100 godina kako je ovaj popis pravljen i u komu će mnogi Brodjani svoje dje-dove i pradjedove, svoje babe i prababe naći; kuće koje su bile izvan tako zvane linije, t. j. izvan domašaja grad-skih topovah nisu popisane niti njihovi vlasnici; popis nije uzet abecednim redom nego po tadašnjem numerira-nju kućah, i kuća br. 1 bio je stari magistrat (gdje je danas građanska učiona), onda se je pošlo rekao bih u razsol a odonud u srednji zatim u savski sokak, mucvanj i t. d. kad čovjek ovaj popis točnije razmotri, mora se začuditi, kako je tada malo opančarah, kolarah i kovaćah u Brodu bilo, a naprotiv je gombarah bilo dosta, što je znak, da se je onda mnogo gajtanah nosilo. U tom po-pisu spominje se još da je od stare magistratske kuće 60.000 opekah ostalo, da su Jarić i Gručić na trgu imali zidane dućane i župnik kopanički, da je god. 1783. sa-gradio kuću pokraj glasijske, koja je demolirana; vlasnika sa dvie kuće bilo je više, te primjerno udovicah i djevo-jakah.

Kada su Turci oko god. 1550. Slavoniju osvojili, sta-novao je paša u Požegi i on je Brodom upravljao.

U Brodu su imali Turci svoga hodžu i džamiju koja je stajala na trgu, na uglu sadašnje kuće Lukića, a cijeli današnji trg bilo je tursko groblje; (kad je god. 1883. gradjena nova Brlićeva kuća na trgu, naišli su u temelju na mnoge ljudske kosti i na tursko nadgrobno kamenje sa čalmom). Božju službu za kršćane obavljali su otcí franjevcí, koji su i u tursko vreme imali ovdje kuću i malu crkvu. God. 1680. bio je u Brodu franciškán Luka Ibrísimović, koji je dojavljívaó caru u Beč gibanje tur-ske vojske; njegov tajni knjigonoša bio je neki Relja (možda Relković) koji je u štap pisma sakrio i carskoj vojsci prenašao. Oko god. 1691. očistio se je Brod i okolica od Turakah, a tomu su mnogo pripomogli otcí franjevci: Luka Ibrísimović, Marijan Turco, Ivan Pinotić, Filip Derglo-kić i Augustin Jarić a tadašnji carski vojvoda princ Eugen Savojski namjestio je prve miestne zapoviednike u Brodu; prvi je bio franjevac Augustin Jarić, drugi god. 1697. pukovnik Mihajl Šiba, treći god. 1701. Morovički kapetan Ivan Probojica, četvrti god. 1703. pu-

kovnik grof Herberstein, peti god. 1709. baron Trenk, koji je zatim postao prvi tvrđje zapovjednik u Brodu; kad se je oko god. 1702. krajina osnivala, morali su Brodjani na čardacima stražiti i zato nisu nikakvo poreza plaćali, dočim su udaljeni krajišnici pod carsku komoru spadali.

Oko god. 1735. počeo se je u ovih krajevih krajiški sustav i uprava uvoditi; slavonska krajina razdijeljena je pod tri oberkapetana: varadinskog, brodskog i gradiškog; svaki kapetanat (što su posle pukovnije bile) bio je razdijeljen u više vojvodinah sa vojvodom na čelu; oberkapetani zavisili su od zapovjednikah tvrđjavah, a ovi su zavisili od osječke generalkomande. Oberkapetan brodskog kapetanata stanovao je u Brodu i njegov stan bijaše, gdje je načelnikova bašća (sada gradjanska učiona).

— Oberkapetan bio je podjedno zapovjednikom mjesta Broda; Brodjani su imali za vojničke stvari svoga vojvodu, a za ostalu upravu svoga kneza, koje su sami birali, ali su bili podloženi oberkapetanu. God. 1739. bio je posljednji brodski oberkapetan Ivan Udvarhely pravije Jančiković; (koga potomci i danas u Brodu žive). 12. prosinca iste godine 1739. pošao je brodski oberkapetan Jančiković sa kapetanom Jožom i Jakobom Pašom u rat na Pruse pa su na maršu na potoku Orljavi u mjestu Orljavcu, ali više prema Pleternici svu trojicu pobunjeni krajišnici poubijali, jer se je govorilo, da će krajišnike predati u Prusku i tamo ih ostaviti za oplemenjenje tamošnje pašmine; sva trojica su pokopana u požeškom namastiru; poručnik Skalica (pradjed sadašnjih Skalica) zatim vojvode: Muravić, Marjanović, Agatić i Karazuzović zajedno sa vojničkim kapelanom fra Rankom spasili su tom prilikom svoj život samo bjegom.

God. 1747. regulirana je slavonska vojnička krajina i tom je prilikom postao Brod sjedištem jedne kumpanije, a brodski krajišni vojnici podpadali su pod upravu i vlast pukovnijske i kumpanijske komande.

Kad se je ova krajina uređivala predložio je gjeneral baron Engelshofen, da se pojedina krajiška mjesta, koja su bila prikladna za obrt i trgovinu i za širenje blagostanja

u krajini, odizmu neposrednoj vlasti pukovnijskih zapovjednikah i da se njihova magistratska uprava podloži general komandi; žitelji ovih t. z. slobodnih komuniteta imali su se poglavito baviti trgovinom i obrtom i zato su bili oslobođeni od vojničtva; tom zgodom postavljena su god. 1751. sljedeća krajiška miesta kao slobodni vojnički komuniteti: Bukovica, Varadin, Brod, Karlovci, Zemun i Stara Gradiška: grof Serbeloni bio je imenovan c. kr. komisarom, koji je imao malo po malo ta mjesta urediti; u to vreme bio je u Brodu zapovjednik kumpanije kapetan Agatić dočim je policajnu, političku i ekonomičku upravu sam Brod u svojih rukuh imao te je bio gradskim sudcem iz njihove sredine: Pavo Ljubaković, viećnik Petar Bukvić i pisar Stipan Kašić.

6. januara 1753. instalirali su svečano grof Serbeloni i vojnički perovodja Maler Brod za slobodni komunitet; slobodnim izborom postavljen je za sudca Josip Stojanović, za senatore Martin Gužvić podjedno kasir, Ivan Gruičić, Marian Karazuzović i pivar Ninko Sonntag; prvim sindikom imenovan je Ivan Walter. U isto doba bilo je ponudjeno gornjim Varošanom (sada Varoš) da zajedno sa doljnjim varošom t. j. sa Brodjani jedan magistrat imaju; al gornjevarošci tu ponudu neprimiše i voliše ostati vojnici; te su se rugali tom zgodom Varošci Brodjanom: „vi ste sada postali kôke a mi smo ostali orozi.“

Ovi komuniteti uživali su sljedeća prava: 1) oslobođenje od vojničtva; 2) slobodno vlasništvo; 3) svoju magistratsku upravu slobodnim izborom; 4) oprost od svih erarialnih i vlastelinskih robotah; 5) ukonačenje i predprege uz naplatu; 6) sudjenje po austrijskom građanskom a ne po vojničkom zakonu.

Izbor magistratski bivao je svake tri godine. Magistrat si je uzeo sindika, koji nije bio vazda pravnik, i koji je obavljao magistratske pisarije.

Parnice su riešavane ili kod magistrata ili na čaršiji javno; riedko su sudili obranici, prizivah nije bilo. Za kaznene slučajeve bio je kao savjetnik pozvan pukovnijski auditor i kad je god. 1784. neki Joža Markotić radi umorstva na koleso na smrt odsudjen bio, tada mu

je senator Andrija Skalica smrtnu osudu pročitao i štap nad njime prebio.

Sve poslove obavljao je sam magistrat; u vojnu kasu plaćalo se je godišnjih 2000 for. u dva polgodišnja obroka; kao kontrolori i revisori dolazili su svake godine vojnički komisar od generalkomande i jedan major koji su kase, račune, pupilarne novce revidirali i sve zapisnike razgledali i o tom višju oblast izvješćivali; pri takvom službovanju nije trebalo nikakvog izvješćivanja i relacija na višju oblast od strane magistrata.

Koliko se zna i pamti, bili su u to vreme gradski sudci god. 1753. Josip Stojanović, god. 1756. Pavo Ljubaković, god. 1758. Petar Bukvić, god. 1760. Anton Balošić, god. 1763. Mato Gučić inače zvan Buzadžić, god. 1766. Antun Gruičić, godine 1769. Marko Jarić (grob u fratarskoj crkvi) godine 1772. Mato Gučić, god. 1776. opet Mato Gučić, godine 1779. Stipan Jarić, godine 1782. Ivan Keller, god. 1784. Jakob Gruičić, god. 1786. bio je senator Nikola Mijatović pod kojim je god. 1787. magistrat ukinut i razriešen. Senatori bili su ponajviše gore imenovani i toliko se zna, da su god. 1753. kao senatori prvi izabrani: Martin Gužvić, Ivan Gruičić Marian Karazuzović i Vinko Sonntag. U god. 1776. izabrani su pod predsjedanjem tvrđje zapovjednika pukovniku baruna Šmidthurga kao senatori: Antun Mateković, Josip Šneider, Nikola Mijatović i Andrija Skalica. U god. 1787. kad je magistrat razriešen, bio je „senator i kao sudac“ (tako se je podpisivao) Nikola Mijatović, a spominju se kao senatori još: Josip Krumholz, Andrija Skalica, Tadija Brašnić, Jozo Balošić i Stipan Karazuzović. Kao vanjski viećnici (äusserer Rath) spominju se u vreme razriešenja magistrata: Ignatz Herz, Gjordje Fusar, Sebastian Golser, Albert Ferner, Peter Marjanović i Jakob Muravić. Koliko se pamti i zna bili su sindici: Ivan Walter, Kirschner i Riedt.

Učitelji za vreme razriešenja magistrata bijahu David Peterka i učiteljski punomoćnik Glavačević, gradski liečnik (kirurg) bijaše Jakob Ferenčić. Obćina je plaćala sledeće službenike: sudac je dobivao godišnje 50 for.; tri senatora svaki 25 for.; sindik 250 for.; dva gradska kaplara svaki

35 for.; dudar za dudove 25 for.; učitelj 168 for.; učiteljski pomoćnik 108 for.; gradski kirurg 150 for.; živoder 30 for.; što je skupa činilo 926 for.

God. 1768. proputovao je car Josip II. Slavonijom pošavši od Zemuna pokraj Save na Raču, gdje je prenoćio, sutradan na Morović, Nemce i Orolik u Vinkovce; odonud na Ivankovo, Vogjince, nove i stare Mikanovce, Vrpolje, Čajkovce, Andrijevice, Sapce, Garčin, Trnjane, Bukovje u Brod; odovud u Novu i Staru Grodišku, pa onda na Cernik, Požegu i Našice u Osiek. Uspomena na ovo putovanje cara Josipa uzdržana je na zdencu u Vrbovoj; taj zdenac zvao se je Markovac i pošto je car Josip iz njega vode pio, podignut mu je na zdencu spomenik, koji se i danas na sredini sela Vrbove vidi.

Kad je u krajini god. 1785. katonski sustav (kanton-okružje) uveden, predloženo je bilo caru, da dokine sve komunitete u krajini, nu car je zapovjedio, da i nadalje imaju ostati u svrhu trgovine i obrta kao komuniteti: Senj, Bag, Belovar, Petrinja, Kostajnica, Zemun, Karlovci i Varadin, a ostali su komuniteti među njima i Brod ukinuti i razriješeni.

Kad je previšnja odluka Brodjanom pročitana, da Brod prestaje biti komunitetom, prosvjedovali su Brodjani žestoko proti tom postupku i htjeli su svoju protupredstavku uprav caru u Beč odnieti. Nu vojničko povjerenstvo koje je imalo ovdašnji komunitet razriješiti, odgovaralo je Brodjane od tog postupka, kazujući im, da će se ostavši magistrati posve drugčije preustrojiti, da će mjesto sudca biti jedan kapetan načelnikom i da će se celo činovništvo drugčije i skuplje preustrojiti (kao što se je to i zbilja novimi zakoni za komunitete od god. 1786, 1787. i 1788. učinilo), da će po tom magistratska uprava mjesto 951 for. koštati 3000 for. „pa odkuda ćete vi to plaćati?“ rekoše im „jer to je 3000 for. za magistrat a 2000 for. paušal za vojnu kasu?“ Pri takvom dokazivanju skloniše se Brodjani da upuste magistrat i to tim više, jer je godišnji prihod jedva iznašao 5091 for. 21 novč. i to:

a) od obrta 1—3 for., od jutra zme-
lje 10 novč. bezkućnici 6 novč.

žitelji od glave 2 for. .

2129 for 51 novč

b) od arenda krčmarenja	2357 for. — nvč.
c) od pivare	100 " "
d) za siećenje pečenog mesa	76 " "
e) ribolov	21 " — "
f) mesarenje	75 " "
g) mlinovi	12 " "
h) arenda za turski han	170 " 70 "

slučajni prihodi:

a) preterivanje marve preko Save	100 for. — nvč.
b) pijacarina	50 " — "

skupa 5091 for. 21 nvč.

od toga su prihoda Brodjani morali kantonskoj proventi ustupiti arende od tvrđje i od kontumaca, prihod od pivare i za prevoz marve, tako da bi im po tomu godišnji prihod jedva iznašao 4000 for. Al u isto vrieme zatajilo je rečeno povjerenstvo Brodjanom, da će po novih zakonih biti veći porez, da će jedan majstor morati plaćati umjesto kao do tada jedan, dva najviše tri forinta poreza od sad obrtničkog poreza 6 do 12 for.; kramar i trgovac umjesto 5 do 10 for.; da će plaćati odsad 12 do 46 for. Zato su se Brodjani začudili kad vidiše, da su već prve godine po razriešenju magistrata porezi skoro duplo poskočili umjesto da su porez ponizili, kao što im je obećavano; oni se brzo pokajase, al je bilo već kasno

God. 1787. dne 26. juna predan je Brod vojničkoj krajini i to bijahu od strane generalkomande prisutni inspektor major Oesterreicher, vojni komisar Gotčlik, zatim obstojavši magistrat i od strane kantona (okružja) zapovjednik i major Vojvodić, kapetan auditor Valković i nadporučnik računovodja Frico Schlözer.

Pri toj predaji imao je Brod 384 kuće, žiteljah mužkih 792, ženskih 864, zajedno 1656 stanovnikah u 389 obite, od kojih bijaše katolikah 1567, pravoslavnih 89; magistratska proventenkasa sa 6950 for. 38 novč. predana je katonskoj proventenkasi, a kasa gradske bolnice sa 4941 for. 13½ novč. predana je katonskoj bolničkoj kasi u Vinkovce „a Brodjanom rotkva“ rekuše babe.

Posao predaje obavljen je za 8 danah i počam od 4. jula god. 1787. podpadao je Brod pod kanton-komandu; kapetan katonski od 1. batalijona bio je ka-

petan Vojvodić sa sjedištem u Brodu i on je bio podjedno mjestni zapovjednik. Brod je ostao i pod zapovjedništvom kantona i pukovnije oslobođen od vojništva jer su mu stanovnici bili trgovci, obrtnici i kiridžijaši, i jer nije imao mnogobrojne obitelji t. j. nisu živili u zajednicama.

Iz predajnoga spisa podpisanog 24. aprila god. 1787. po gornjem povjerenstvu i brodskim senatorima, od kojih se je Nikola Mijatović potpisao „senator ko sudac“ a drugi naprosto ili samo „senator“ ili „varoški senator“ vadimo ovdje još neke zanimivije sitnice, dočim ćemo ostale drugom prilikom na svijet izdati.

Brodjani su u to doba uz kuće imali dvorišta a gdje gdje i svoje bašte, osim toga svoja polja, čaire i vinograde; ciela površina njihovog posjeda iznosila je 3477 jutara 1207 kvadratnih hvati, sigurno je dakle da su brodjani već u ono doba svoje vinograde imali i vinograd tadašnjih pupilah Ane, Katarine Žavera, Tome i Lize Jarić procijenjen je sudbeno na 50 for. Vrhovna vojnička oblast u Beču uzimala je iz ovih krajinah mladiće, pa ih na svoj trošak u Beču dala zanat učiti; tako se naročito spominje, da su na taj način iz hrvatske vojničke krajine na trošak proventfonda izučili zanat u Beču, lončar Franjo Delafen, sapunar Luka Kvakić i bravar Matija Marinić, pa ih je erar za majstorske alate koje im je kupio, svejednako zadužene držao. Već onda obdržavani su sajmovi u Brodu četiri puta na godinu.

Za pupila Ivu Petrića Brodjanina spominje se da je na svoj trošak kirurgiju u Beču izučio.

Novac se je iz pupilarnih masah davao sa 5% u zajam; tako se spominje da su iz ostavštine pivarske udove Ane Marije Stadler koja je ostavila dvoje djece Ivana i Anu Mariju uzeli na obligaciju od 15. septembra god. 1786. sa 5% 3000 for. u zajam: Gjorgje Fusar, Ivo Štefanović, Dimča Dimović, Petar Čofta i Matija Wegheimer; tako su isto uzeli iz mase Uršule Velikanović na obligaciju, u zajam Andro Brlić 200 for., Stipan Jarić 300 for.; Gjuro Oblaković 30 for. i Marin Staparčević 24 forinta. Da je i u ono strogo ratno doba bilo trgovine i prometa sa Bošnjacima koje su na prosto Turcima

nazivali, vidi se odtuda, što se spominje, da je turski podanik Jefto Arsenović dugovao u ostavštinu brodovlastnika Antuna Tomića 200 for. tase još nadodaje da u istoj masi ima 10 mletačkih dukatah, koji su oduzeti Jovanu Palančaninu, rođaku pok. Ante Tomića, jer je ovaj htio time podmititi Turčina Hasana pašu Trebu iz Dubočca rad ladje, koju je Tomić dao kod tog Turčina praviti i na koju mu je platio bio 76 dukatah.

U vreme ove predaje popisan je ovaj nekretni imetak grada Broda: 1) od srušene zidane magistske kuće rad tvrdje (gdje je sada građanska učiona) ostalo je jedno krilo drvene magistratske kuće sa tri sobe, komorom, kuhinjom od dasaka, štalom za krave od dasakah i tavanom, onda otvorenom kolnicom; 2) župni stan drven sa osam sobah, kuhinjom, komorom, kolnicom i štalom za osam konjah; 3) tako zvani turski han drven sa tri sobe, kuhinjom, 18 bakalnicah, stražarom, konjušnicom za 18 konjah, koji je služio za stan kordunskom oficiru, stražarima i turskim trgovcima; 4) zidana mesara dućanom za siećenje mesa, klaonicom i malom sobom; 5) drvena učiona sa jednom sobom; 6) i stan živodera sastojeći se iz jedne sobe, kuhinje i otvorene kolnice.

Od gradje spominje se, da je u vreme predaje komunitet imao 149 hrastovih greda i 726 hvatih drvah za gorivo osim drugih mnogih sitnih stvari. U samostanu bijaše tada 13 otaca franjevacah, a o samom samostanu bitće poslie više govora.

U to doba, daklem prije sto godina, bile su u Brodu tri krčme u srednjoj ulici, tri u podvinjskoj ulici i tri u savskoj ulici; osim toga gostiona sa stanovima na trgu (valjda Jarićeva gostiona), koje su sve arendu plaćale; arendu su plaćale takodjer mesare i pivara.

Glede tadašnjih ciena spominje se, da je kod sapunara Luke Kvakića i sapunarske udove Ivke Milinović koštala jedna funta lojanih sviećah 12 nvč., a kod trgovca Sime Gabele 16 nvč.; kod užara Karle Böhma koštao je funt kanapa 24 nvč.; kod Nikole Mijatovića koštala je knjiga papira 10 nvč.; Ivo Gučić, Adam Holujević, Naum Stanković i Petar Galić prodavali su kvadratnu hvat drva po 3 for. 30 nvč.; a Mijo Filipović iz

Kobaša bolja drva, kvadratnu hvat po 4 for. dočim je Glišo Relkić iz Stare Gradiške nabavljao drva po 2 for. 15 nvč.; Pavo Šimić prodavao je hrastove grede komad po 2 for.; Franjo Jančić jednu letvu po 3 novč. Ivanu Krumholz-u plaćalo se je za prepisivanje za svaki arak papira 4 nvč.; Mariji Nikšić plaćalo se je u ime stanarine za učiteljskog pomoćnika miesečno dva forinta, a učitelju Peterki davalo se je u ime stanarine za jednu kuću, dok mu se stan uz učionu nesagradi godišnje 20 for.; sindik Riedt dobio je za Kobaš, da tamo drva kupi, u ime putnog troška 2 for. 30 nvč.; pisar Ivan Keller putnine u Vinkovce 2 for.; Antun Vagatovac koji je na konju pisma u Vinkovce odnio 1 for. 40 nvč. i Martin Benčević za prenos pisama u Požegu 1 for. 20 novč.

Kao tadašnji novci, koji su u Brodu, a po tom sigurno i u ostaloj Hrvatskoj i Slavoniji kolali, nabrojeni su: banke (banko zetel), cieli souverain d' ori po 13 forinti 20 novčica; polu souverain d' ori po 6 forinti 40 nvč., kremički dukati po 4 for. 30 nvč., florentinski po 4 for. 22 nvč., solnogradski (Salzburger) po 4 for. 20 nvč., burger taliri po 2 for. 16 nvč., krunski (Kronen) taliri po 2 for. 14 nvč., polukrunski po 1 for. 7 nvč., španjolski taliri po 2 for. 4 nvč. i 2 for. 3 nvč., ordinar taliri 2 for., pol talira 1 for., četvrt talira 30 novč., dvadesetice (cvanci e, marjaš tice, sedmice, groši i bakren novac.

junu iste godine 1786., kada je ukinut komunitet u Brodu, ukinut je takodjer komunitet u Vinkovci pa je zanimivo sravniti podatke ovog susiednog grada sa našim Brodom kakovi su prije sto godina bili.

Gore smo naveli, da je Brod tada imao više od 384 kuća sa 1656 stanovnikah, posied površinom od 3477 jutara 1207 kvadratne hvati, svoga sudca sa više senatora i drugih službenikah i godišnjeg prihoda po prilici preko 5000 forinti.

Iz sličnog popisa, koji je od strane carevine pravljen po istom povierenstvu, vidimo, da je komunitet Vinkovački u isto doba imao (zajedno sa kalfama, šegrtima i slugama) mužkaracah 398, a ženskih 305, skupa daklem 703 stanovnika; zemljišta je imao 449 jutara 702 kvadratnih

hvatih; kuće Vinkovačke tom prilikom nisu brojane; prihod je godišnji iznašao oko 2200 for. i to od obrta 228 for. 30 nvč., od kućah 136 for. 45 nvč., od zemaljah 168 for. 3 nvč., glavarina 294 for., lukno u novcu 90 for., arende su nosile preko 1000 for., bećari t. j. sluge bez gospodarah plaćali su po 2 for. a bilo ih je 13 daklem je bećarija iznosila 26 for.

Magistrat Vinkovački sastojao je: sudac Georg Wagner sa plaćom od 36 for. senatori: Ignac Alken sa 18 for., Pantelija Kovačević sa 18 for., Martin Sudić sa 18 for., sindik (koji nikada nije kod njih bio pravnik) Matija Herda sa 96 for., učitelj Pribil sa 180 for., kirurg Alken sa 36 for., panduri Anto Babošević i Tomo Kovačević svaki sa 40 for.

Kao tadašnji Vinkovački žitelji imenuju se u tom popisu među ostalima: Lovro Terzić, Georg Jelinek (kolar), Gašpar Čučković (opančar), Mitar Bugačić, Andrija Petrović, Petar Fenrich, Ludvig Sontag, Ivan Marian, Antonija Šmidt, Ivan Weber, Roza Sohari, Barbara Kusser, Josip Gregor, Antun i Lovro Magjarević, Matija i Kata Rakitić, Nića Georgiević, Pavo Čivić, Miško Kermelić, Ivan Maršal, Ana Marković, Kosta, Mihajlo i Pavo Mihajlović, Stevan i Mihajlo Janković, Ana Buljak, Gjuka Budišić, Ivan Gregorovac, Ana Kršipločić, Matija Brunschmidt, Magdalena Tanacković, Lazar Sagdian, Dimo Dimitrijević, Janko Gutić, Jozo Janković (zlatar) i t. d.

Kao što drugi upušteni komuniteti tako nije bio ni Brod svojim udesom zadovoljan. Brodjani su molili, da im se magistrat povрати al badava, samo je toliko postignuto, da je slavonsko-banatska generalkomanda u Varadinu 21. maja god. 1788. izdala naredbu da se ekskomuniteti upravljaju uljudno i po gradjanskih zakonih tako, da vojničku upravu i neosjete.

Za vreme od god. 1777. do god. 1780. bili su kapetani u Brodu: Vojvodić, Nikolić, Franjo baron Tkalčević i Anto Nikolić. 1. studenog god. 1800. ukinuo je grof Colorado kantone u krajini i politička vojna uprava pala je u čisto vojničke ruke. U to vreme upotreбили su suvišne kapetane kao mjestne zapovjednike u Brodu te su od god. 1800. do 1807. bili kao takovi kapetani: Indža-

nović, Taborović, Mihanović, grof Branković, Čivić, god. 1804. baron Stipan Tkalčević i ritmajstor Kavedžia. — 1. studenog 1807. uvedeni su vojnički krajiški temeljni zakoni, koji su za Brodjane vrlo tegotni bili; dosadašnji mjestni zapovjednici zavisili su od kantonkomande, a od godine 1800. od pukovnijske komande; al odsad posta Brod krajiškim selom pod zapovjedništvom podvinske satnije i dobio je samo stationskomandu; od sad se je stego posied tako da nijedan Brodjanin nije smio više imat nego tri jutra zemlje, a što je više bilo to su smieli posiednici samo doživotno uživati, a poslie njihove smrti valjalo je ovaj višak medju krajišnike razdieliti; Brodjani nisu smieli zemlje kupovati niti u zakup uzimati — al se je ipak kroz 13 godinah t. j. do ponovljenja komuniteta, nekako taj zakon obilazio.

U ovoj žalostnoj periodi od god. 1807. do 1820. bili su kao zapovjednici brodske postaje kadkad uz nižeg oficira kao policaja Brodjanom dodieljeni: god. 1807. kapetan Petrović; god. 1808. kaplar Bešlić; god. 1809. kapetan Urm; god. 1810. kapetan Bertić; god. 1811. kapetan Urm; god. 1812. stražmeštar Bešlić; god. 1813. kapetan Višnjovski; god. 1814. fenrich Matić, stražmeštar Bešlić, fenrich Grigrić; god. 1815. fenrich Vuković, stražmeštar Bešlić; god. 1816. kapetan Obučina i kapetan Car; god. 1817. kapetan Friedrich; godine 1818. do 1820. kapetan Obučina: — kao policaji bili su: god. 1801. nadporučnik Borevković; god. 1804. nadporučnik Dvorniković; godine 1809. frajt Šokčević, frajt Šek, fenrich Tomo Pešun i Jakob Nemeček; god. 1804. lajtnant Spies; — mjestne starešine bile su u istom razdoblju po kazivanju: Ivo Janković, Stipan Janković, Ivan Vinković, Mijo Bugar, Kosta Gabela, Ignac Sebastianović, Jakob Muravić, Demeter Limović, Antun Oršić, Mihajl Vilken, Sebastian Golser, Ivan Turco, Stipan Knežević, Stanko Petrović, Jozo Benčević, Jozo Markotić i David Leović.

Vlada je tada bila vojnička i kadkad okrutna te je za svaku malenkost trebalo u Vinkovce ići, što je sa velikim troskom i dangubom skopčano bilo tako da se n. pr. u pupilarnim stvarima nije nitko htio tutorstva primiti.

20. rujna 1808. uzeto je 85 brodskih sinovah u vojnike, koji su se morali na zverincu muštrati te su predani podvinjskoj kumpaniji gdje su vojničku zakletvu položili i tada kao drugi krajišnici čardake na Savi čuvali. Godine 1809. muštrali su se cijelog ljeta svi Brodjani, staro i mlado na zverincu, kao „landsturm.“ God. 1810. prestale su ove muštre, jer je u Napoleonskih ratovih kratak odmor nastupio.

Brodjani su kroz cijelo to vrijeme od god. 1788. do 1816. nastojali da se tog nesnosnog stanja oslobode, al sav trud i trošak ostao je bezuspješan, dok napokon nije mjeseca oktobra god. 1817. car Franjo krajinom putovao, komu su Brodjani u Brodu predali molbu za povratak komuniteta. Brodjani navikli dobivati na svoje molbe nepovoljne odgovore, nisu se ni sada boljem uspiehu nadali, pa se zato nisu malo začudili, kad je godine 1819. stigla previšnjja riešitba, da se molba Brodjanah u obzir uzme s' razloga, jer su po najviše trgovci i obrtuici, jer nežive u zadrugah i jer se krajišnici na njihovo zemljište naselili nisu.

Istom poslie mnogih i svakovrstnih izvidjenja, razjašnjenja i komisioniranjah bude Brod reškriptom dvorskog vojnog savjeta od 31. prosinca 1819. br. 5616. i naredbom generalkomande iz Varadina od 21. siečnja god. 1820. opet posle 33 godine po drugiputa c. kr. slobodnim vojnim komunitetom uzpostavljen, uz sljedeće uvjete: 1) da Brod plati pukovnijskoj proventenkasi godišnji paušal od 6000 for.; 2) u vreme rata ima Brod na svoj trošak brodskoj pukovniji 6 momakah staviti, bez da je obvezan gardu držati i tvrđu posiestiti; 3) osim poreza propisanog u krajini imao je Brod za uzdržavanje magistrata porezati kuće sa 2000 for.; 4) ako Brodjani ove uvjete neizpune, gube samostalnost, a za vreme od tri godine danah stoji im prosto pod pukovnijsku komandu povratiti se.

Premda su ovi uvjeti za Brodjane teški bili, to su ih ipak najvećom zahvalnošću prihvatili i novi je magistrat ustanovljen 1. maja god. 1820.; primiećuje se kao čudnovat slučaj, da je 1. maja 1753. prviput magistrat u Brodu ustrojen, da je Brod opet 1. maja god. 1787.

podpao pod kantonkomandu i napokon 1. maja god. 1820. zadobio svoju samostalnost.

U predvečerju 1. maja god. 1820. dodjoše u Brod brigadir general Aron Stanisavljević, vojni komisar Ivan Haida i adjutant brigade lajtnant Vinko Štefanac rodjeni Brodjanin, zatim pukovnik brodske pukovnije Pichler sa poručnikom Posavcem, kapetanom uprave Božičevićem, kapetan auditorom Vinkom Grimom, kapetanom računovodjom Komićem i gruntovničarom Lombarevićem, sa oficirima podvinjske satnije; od strane Broda bili su gradjani: Tomo Jarić, Gjorgje Popović, Franjo Riedegger i Jakob Muravić.

Dne 1. maja god. 1820. sakupila su se gospoda i množina naroda pred stanom brigadira generala Stanisavljevića, koji je zajedno sa vojnim komisarom budućim inspektorom magistrata Haidom stanovao u Jarićevoj kući, odkuda su pošli kao u procesiji u župnu crkvu, gdje se najprije odpjevao „veni sancte,“ zatim je velika misa čitana tečajem koje je iza evanđelija pukovnijski adjutant i nadporučnik Posavac pročitao previšnjí reškript, kojim se Brod uzpostavlja od danas c. kr. slobodnim vojnim komunitetom. Iza službe božje odpjevan je „te deum“ pod neprestanom pucnjavom topovah; za tim je pukovnik brodske pukovnije pred crkvom držao govor pozdraviv i čestitav Brodjanom, da im je želja izpunjena; na koji je govor odgovorio i odzdravio gradjanin Tomo Jarić uz uznebesni živio na cara, na prejasni vladajući dom, na dvorski vojni savjet, na generalkomandu i ostale oblasti i gospodu. Po tom se vratiše u najljepšem redu u Jarićevu žutu kuću; ovde je čitana još jedanput previšnja riešitba i pošto je pukovnik Pichler odrešio Brodjane njihove prisege i poslušnosti prema brodskoj pukovnji, zakleli su se na viernost prema caru, zemaljskim zakonom i poslušnost prema ustrojiti se imajućem magistratu. Još u aprilu predali su 149 Brodjana prošnju da budu primljeni u popis gradjanah, te ih je generalkomanda i potvrdila; ovi gradjani položise baška u dvorani žute kuće gradjansku zakletvu. Zatim su izabrani jednoglasno za senatore ili magistratske viećnike i to: za prvog Tomo Jarić, za drugog Gjorgje Popović, za trećeg Jakob Mura-

vić, za četvrtog Franjo Riedegger; ovi su se odmah kao takovi zakleli i magistrat ustrojili; zatim su izabrani vanjski viećnici: Demeter Dimović, Stipan Muravić, Ignac A. Brlić, Tomo Skalica, Josi Benčević, Gjorgje Kiklić, Nikola Kiklić, Ignac Sebastianović, Janko Božić (to je kršteni kum glasovitog srbskog pjesnika Brodjanina Branka Radičevića), Bartol Šarić, Antun Oršić i Antun Ferić, koji su se takodjer kao takovi zakleli; napokon su zakleti: učitelj Marjanović i Vinković, apotekar Köhler, babica Liza Pohl i živoder. Tim se je mislilo, da je stvar svršena, al su proti tom izboru prosvjedovali i tužili se Demeter Dimović i Stevan Knežević, te je uz posredovanje generala Stanisavljevića kao peti bezplatni senator uzet Demeter Dimović i pošto je ovaj senatorsku zakletvu položio izabran je za vanjskog viećnika David Leović.

Buduć da u to vreme još nije bilo nikakovih imenovanih činovnikah, to se nije mogla podjedno pismena predaja obaviti nego je general medjutim imenovao za medjutimnog načelnika Tomu Jarića, dočim je pisarije i dopisivanje obavljao vanjski viećnik Ignac A. Brlić, koji je već od prije u korist grada molbenice te prošnje za podieljenje građanskog prava i popise pravio. Tako je počeo magistrat 1. maja god. 1820. službovati. Od stranih činovnikah prispio je prvi već 4. maja god. 1820. gradski stražmeštar Vujnović prije stražmeštar u podvinjskoj kumpaniji; za njim je došao kao kancelista 15. maja god. 1820. furir varadinske pukovnije Bartolović; dne 29. juna od. 1820. došao je načelnik ensioniran kapetan auditor van osater iz Mitrovice; za njim 3. jula god. 1820. kancelista pančevackog magistrata imenovani brodski gradski pisar (Stadtsschreiber) Karla Alković (koji je ove godine 1885. u Vinkovcuh umro); za njim asistent Franjo Broš iz Milana kao sindik, a pri koncu oktobra god. 1820. došao je gradski fizik Dr. Venancić Godenidi, u isto vreme došao je nadučitelj svršeni pedagog Antun Čivić i tako se je sav magistrat istom koncem oktobra podpunno sakupio.

Dne 4. jula god. 1820. obdržavana je pismena predaja i buduć da u to doba gradski sindik još nebijase stigao, to je sudačke stvari primio načelnik Polsater,

Kao što je prije 1. i 2. maja god. 1820. u žutoj kući tako je i sada na trošak grada u samostanu kroz tri dana čast držana oko čeg se je trudio senator Franjo Riedegger (sin mu se je u Milanu u Italiji udomačio i obogatio, pa je i tamo čestit i gostoljubiv naš domorodac ostao). Ženski spol nije pri tih svečanostih učestvovao, daklem nije bilo ni balovah ni ženskih zabavah tom prilikom.

Predaja se je mogla lako obaviti; inventar je sastojao: 1 stara drvena gradska kuća sa 2 male sobe jednom stražarnicom, kuhinjom i reštom; krov kuće nalik na rešetko; 2 trpeze obje sa šest noguh; 2 stare stolice sa 4 noge; niti tintarice niti papira; vatrogasne spreme sve raznešene, a iz vatrogasnih kablovah načinili si stražari opanke; sve skupa s kućom vredilo je 20 for. Zato je morao novi komunitet sve nabaviti, kuću popraviti, stolove, stolice, klupe i t. d. kupiti; na te spreme potrošeno je 2176 for. 30 novč., što su Brodjani dobrovoljno u tu svrhu skupili.

U maju god. 1822. kupili su senatori iz svojih nepodignutih nagradah Wegheimerovu ostavinsku kuću za sudnicu i stansindika; iste godine kupljena je prezaduženika Ivana Ninkovića kuća za magistrat i opet je izplaćena iz nagradah, koje su senatorom pripadale; u obće su tadašnji senatori sav svoj prihod sve do god. 1835. gradu za nabavu pokućstva i drugih potrebah poklonili, tako da grad u to ime nikakvog troška imao nije.

Iz početka se je imao magistrat boriti sa raznim neprilikama navlastito je nastojao ovdje živeći pensionirani kapetan Gregorović da on načelnikom postane pa se je u tu svrhu složio sa ljudima kratkog vida, al je ipak poštena stvar pobjedu održala.

Iz početka je bila za senatore opredjeljena nagrada za dva prva senatora svakom po 100 for., a za dva druga senatora, svakom 60 for.

U razdoblju od god. 1820 do god. 1838. obnašali su službu načelnika: Ivan Polsater kapetan auditor, Karl Luks kapetan auditor; Ivan Čop kapetan auditor, Kraus kapetan,

Blaž Posavac kapetan, Franjo Tajher nadporučnik i Petar Jarić kapetan.

Medju ovim načelnicima osobito se je jedan izticao i smatran je kano da nije bio prijatelj grada Broda, nego je dosta svakojakog zla počinio, građane medju sobom zavađio, nasilno vladao, denunciраo, grad nemilice zaduživao i u svakojakve neprilike dovodio, sve pod obrazinom lisičjom; u ono doba starinskog poštenja i morala osudjivao se taki postupak strogo, te kad su sviestni građani vidili, kamo to vodi, zauzmu se senatori: Bartol Muravić, Nikola Popović i Ignac A. Brlić da toj lisici i toj očitoj propasti grada Broda kraj učine; trgovac Ferdo Muravić išo je u Beč i tužio ga je samom caru, a rečeni senatori su neprestano, i ustmeno i pismeno tužakali ga kod višjih oblasti; konac je bio tomu taj, da su po tadašnjem strogom absolutnom sustavu i načelnika i rečene senatore sa službe poskidali.

Službu sindika obavljali su u to razdoblje: Franjo Broš; Karla Luks, Antun Keminger, Smrčka, Franjo Teiher, Hruš, Mašek, Vebersik. — Kao gradski pisari (stadtschreiberi) bili su: Karla Alković, Ivan Krajn, Tadija Brkić, Čagarić, Podlavicki i Mojsija Popović. — Prvi senatori: Tomo Jarić pl. Brodberg, Gjorgje Popović, Bartol Muravić. — Drugi senatori: Gjorgje Popović, Bartol Muravić i Nikola Popović. — Prvi viećnici (Rathsmänner) i podjedno policajni povjerenici: Jakob Muravić, Franjo Riedegger, Tomo Skalica, podjedno policajni povjerenik Antun Oršić i Karla Böhm. — Drugi viećnici: Franjo Riedegger, Georg Wachtl, Antun Mutefelia; namjestni viećnici: Demeter Dimović, Tomo Skalica, Ignac A. Brlić. — Kanceliste: Mato Bartolović, Franjo Pozman i Čop. — Gradski stražmeštar: Martin Vujnović.

Usled gore spomenute smutnje i svrgnuća načelnika i rečenih senatorah došao je za medjutimnog načelnika kapetan Bajčević a za policajnog povjerenika fenrich Kolarović; građani nisu više učestvovali u upravi, nego su kroz neko vreme kao od milosti još trpljeni bili kao viećnici Antun Mutefelia, dok nije osliepio i Antun Oršić; ovaj je kao posljednji otpušten u junu godine 1837. na vlastitu molbu, i od sada su samo vojnici upravljali magi-

stratom. Iza kapetana Bajčevića došao je kapetan Nikola Radinović za načelnika; god. 1835. bio je sindik Antun Gebhardt, koga je g. 1838. zamjenio kapetan auditor vitez Donat; prvi senatori bijahu za to doba: poručnik Miletić, nadporučnik Zaoralek i kapetan računovodja Klemens; — drugi senatori i policajni komisari bijahu u isto doba; fenrich Kolarević, fenrich Čapun i nadporučnik Harting.

Iz male kronike iz razdobja od god. 1736 do 1836. priobćujemo sliedeće bilješke:

God. 1736. donio je zapoviedajući general grof Khevenhiller vojničke zastave za brodsku krajinu, koje je posvetio brodski gvardijan Narančić. — 10. prosinca skupilo se u Brodu 2000 vojnika, koji su u rat na Pruse pošli; kao što je gore spomenuto pubunila se je ova vojska kod Orljavca, poubijala svoje častnike i povratila se u Brod, gdje su se na zverincu ulogorili i po Brodu plačkali. Istom poslie nekoliko dana pošlo je generalu grofu Khevenhilleru i patru Antunu Žderiću za rukom da ih umiri i kućam povrati.

God. 1739. 4. veljače bio je strašan zemljotres. God. 1756. 7. kolovoza padao je krupan led i uništio poljske plodove. God. 1757. 1. srpnja padao velik led uz strašnu oluju, koja je veliku štetu na zgradama počinila; 7. srpnja zemljotres. God. 1768. 28. svibnja u 7 sati na večer došo je u Brod car Josip sa princom Albertom i sa grofovi: Laudon, Nostiz, Lascy, Colorado i Miltitz, pregledaše grad i tvrdju, prenočiše u tvrđi i pošto su 29. maja u 7 sati u jutru u fratarskoj crkvi misu čuli odputovaše dalje u Novu Gradišku. God. 1773. 3. siečnja na večer čula se je podzemna tutnjava, za koju narod gata da donosi poplavu; 6. siečnja u 2 sata popolnoći bio je zemljotres. (Kad je pokojni Mato Topalović, poznati ilirski spisatelj, god. 1837. prvu misu u Kaniži govorio čuo je pisac ovih bilježakah podzemnu tutnjavu i god. 1838. bila je zaista velika poplava). God. 1775. 30. svibnja do 8. lipnja narasla je Sava tako velika, da se ni srednjim sokakom nije moglo prolaziti; savska ulica bila je sva u vodi; 19. lipnja počela je Sava opadati, a 30. lipnja bila je već u svojih obalah. Po starom kazivanju, bila je najveća poplava Save

„banjalučke godine,“ al koja je to godina bila, danas se ne zna. 17. kolovoza pao je led i veliku štetu počinio. God. 1776. 30. juna strašna oluja, led uništio polja i vinograde. God. 1777. poplava Save. God. 1778. Krajišnici odoše u rat proti Prusom. God. 1780. poplava Save. God. 1807. mnoge bolesti; 15. kolovoza vatra u Mucvanju; vrlo dobra vinska godina; 12. studenog u 11 sati na večer izgorila je staja Koste Lackovića u Razsolu; 28. studenog u podne zemljotres. God. 1808. 4. veljače došao je amo prvi konsul za Bosnu podpukovnik Mitesser sa tumačem Nikolom Rota; 14. ožujka prešao je u Bosnu uz veliko slavlje i pucnjavom topovah; 26. maja proputovao krajiški inšpektor princ Ludvig sa zapoviedajućim generalom Simbšenom; srednja berba, al puno šljivah; 6. listopada vatra kod Mate Šimića. G. 1809. 12. siečnja obnoć zemljotres; 11. ožujka velika oluja; 13. srpnja vatra u crvenoj kući. God. 1811. u siečnju prošli su kroz Brod i odputili se preko Turske u Španiju da vojuju proti caru Napoleonu; princ Este zet carev i jedan burbonski princ pod imenom grof Borgo; 11. svibnja vratio se je bosanski konsul Mitesser, a zamienio ga je pukovnik brodski Pavlović; vino izvrstno i obilat rod. Godine 1813. velika Sava; gradnja čardaka Skele za trgovinu. God. 1814. kuga u bos. Brodu i zato sav promet i trgovina sa Turskom zabranjen. 19. travnja obdržavan veliki „te deum“ rad poraza francuzah. Brodjani počastiše tim povodom u Grabriku sve častnike i činovnike uz pucnjavu mužara i svaki vojnik u tvrdji dobio je funt mesa i holbu vina. God. 1815. kišovita i gladna godina. God. 1816. 26. srpnja oluja sa ledom; gladna godina; Marta Hrženjak pobiesnila i umrla za tri dana; skupoća: oka brašna 1 for. 15 novč. do 1 for. 30 novč. oka kukuruza ili ječma 45 novč. do 1 for. God. 1817. koncem juna prestala glad; 2. srpnja zemljotres; 31. srpnja novi jači zemljotres; 16. listopada došo bos. konsul Simbšen sa svoja dva sina i sa bos. veziirom pred cara Franju u Brod, koji je 23. listopada u pet sati popodne stigo, zatim grad, tvrdju, crkve razgledao i 24. u 11 sati izjutra dalje u Novu Gradišku odputovao. God. 1818. 27. srpnja led pado; vino vrlo dobro al malo; 29. prosinca stao led na Savi do 6. siečnja 1821. God. 1822. izvrstno vino, berba

u rujnu; 29. studenog izgorio štagal Malinov i krov Marinkovićeve kuće. God. 1823. 1. siečnja led stao na Savi do 3. veljače, zatim poplava Save; dosta dobra vina. God. 1824. 28. maja bio u Brodu princ Karla svojim zetom hercegom od Nasave. Berba dobra i izdašna; do konca prosinca nebijaše sniega. God. 1825. 2. lipnja doploviše šajkaši sa svojim šajkama namuštru. God. 1826. 16. srpnja strašna oluja; srednja berba. God. 1828. 6. siečnja predan je savski otok „Ada“ Turkom po državnom ugovoru; mnogo raznih bolesti. oluja i leda. God. 1829. 12. veljače zemljotres; 15. veljače vatra kod Magića; dobra godina. God. 1830. 12. siečnja zemljotres, koji se je svaki dan osiećao do 20. siečnja; visok snieg, cića zima; led na Savi; kroz 15 nedjelja trajala je kruta zima, kakove se ni najstariji ljudi u ovoj okolini nesiećaju; skoro do konca ožujka, trajala je zima; 23. lipnja oluja ledom; 23. srpnja vatra kod Marka Lacka; godina vrlo suha i zato siromašnog ploda. God. 1831. 1. rujna zemljotres. God. 1832. vrlo malena Sava; vatra kod Kaupa; 20. lipnja prebiego bos. paša Gradašćević sa 213 Turaka, haremom i diecom. 12. studenog obzimu sievale munje i grmilo. God. 1834. 30. listopada vatra u samostanu; 10. prosinca zemljotres; dobra godina; izvrstno vino. God. 1835. dobra godina; led je na Savi stajo. God. 1836. led na Savi stajo; 11. maja pao snieg; 12. maja mraz sve uništio; 11. studenog vatra kod užara Antuna Böhma; srednja godina; vina ništa; kolera u okolini.

Na ubaviest.

Rad zabave i poduke za ovogodišnje zimne večeri dajem ovu knjižicu u ruke čestitim Brodjanom i Brodjan-kam, kojima su ove „uspomene na stari Brod“ i onako posvećene. Rada sam ove bilježke ako Bog da! još kroz koju zimu nastaviti, jer ima toga još puno pobilježenog o gradnji tvrđje, o samostanu, o župi, o gradnjama crkavah, o sudovih, o upravi, o grbu grada Broda, o groblju i starinskim nadpisima i o svačem što nas zanimati može; a podjedno molim moje sugradjane i sugradjanke, koji štogod o tim stvarima zanimljivijeg znadu, da mi prijazno priobće.

Još primećujem, da se svezkom I. ovih uspomenah smatrati može ovogodišnje „izviešće gradjanske učione u Brodu“ koje je iz istih bilježakah saobćilo uspomene na staro školstvo u Brodu.

Daklem do vidjenja na drugu zimu ako Bog da!

Brod na Savi o sv. Kati 1885.

Dr. Ig. Brlić.